

Systematisch roofvogelonderzoek in Drenthe in 1995

Willem van Manen

In 1995 werden acht Drentse gebieden min of meer systematisch onderzocht. De volgende personen waren bij het onderzoek betrokken: Sake de Vlas (Noordoost-Drenthe), Rinus Dillerop en Arie Koopmans (Smilde), Willem van Manen, Henk Jan Ottens en Roelof Speelman (Midden-Drenthe), Hans Hasper, René Meek, Marnix ter Beek en Serge ter Beek (Boswachterij Grolloo), Roelof Drenthen en Cornelis Toxopeus (Boswachterij Schoonlo), Jannes Santing (Odoorn en wijde omgeving), Rob Bijlsma (Smilde/Berkenheuvel) en Kees van Eerde (Boswachterij Dwingeloo). Gegevens zijn ingevuld op formulieren en opgeslagen bij Willem van Manen, behalve de formulieren van Smilde/Berkenheuvel, deze liggen bij Rob Bijlsma. De ligging van de gebieden is terug te vinden in Takkeling 3(1) uit 1995. De gebieden staan vermeld in Tabel 1, waarbij is vermeld welke soorten vlakdekkend zijn gekarteerd en welke minder systematisch zijn geïnventariseerd. Wespendien zijn door de meeste waarnemers niet geïnventariseerd, vanwege de speciale techniek die hiervoor is vereist. Een aantal gebieden, deels overlappend met gebieden buiten de hier genoemde studie-objecten, is echter dekkend onderzocht (zie onder kopje Wespendif). Boomvalken zijn dermate schaars geworden dat ze nauwelijks nog te inventariseren zijn. De vier territoria worden verderop afzonderlijk besproken.

Tabel 1. Systematisch onderzochte gebieden in Drenthe in 1995. *Systematically surveyed plots in the province of Drenthe in 1995.* N = aantal territoria/number of territories, S = aantal succesvolle broedpogingen/number of successful breeding attempts, V = volledigheid van onderzoek/reliability of survey.

Gebied <i>Plot name</i>	Opp. (ha) <i>Area (ha)</i>	% Bos <i>% wooded</i>	Havik <i>A. gentilis</i>			Sperwer <i>A. nisus</i>			Buizerd <i>B. buteo</i>			Torenvalk <i>F. tinnunculus</i>		
			N	S	V	N	S	V	N	S	V	N	S	V
			NO-Drenthe	2500	18	5	2	+	5	4	+	3	1	-
Smilde	6100	5	8	7	+	7	4	+	13	11	-	3	3	-
Midden-Drenthe	6740	23	17	11	+	9	5	+	45	23	+	3	0	+
Boswachterij Grollo	1105	100	5	4	+	5	4	+	13	5	+	0	0	+
Boswachterij Schoonlo	1553	100	11	5	+	3	1	+	13	6	-	0	0	+
Odoorn	21.800	7	16	8	+	10	9	+	48	12	+	46	37	+
Smilde/Berkenheuvel	4466	64	10	8	+	13	6	+	28	15	+	3	1	+
Boswachterij Dwingeloo	1850	73	5	3	+	3	1	+	16	7	+	0	0	+
Totaal Total	46.114	23	77	48		55	35		179	80		57	42	

Resultaten

De resultaten worden per soort behandeld, waarbij wordt ingegaan op een vergelijking met voorgaande jaren, bijzonderheden en vervolgingsperikelen.

Wespendif *Pernis apivorus*

De boswachterijen in Tabel 2 werden onderzocht op Wespendien met behulp van de gebruikelijke methode (Wespendien volgen vanuit de top van een hoge boom) door Willem van Manen, Rob Bijlsma en Henk Jan Ottens. Het resultaat was in 1995 niet

onbevredigend want er werden maar liefst 13 nesten in 25 territoria ontdekt. De meeste nesten (11) waren nieuw en werden daardoor pas in de jongenfase gevonden.

Wanneer geen nest was gevonden, werd op basis van het gedrag van de oudervogels bepaald of er jongen waren. Vooral het gedrag van vrouwtjes in de vroege jongenfase (eerste helft juli) is hierbij cruciaal: ze bebroeden of bewaken dan de jongen en worden zelden boven het bos gezien. Vrouwtjes zonder jongen zijn in deze periode bij mooi weer volop boven het bos te zien. In twee territoria in Boswachterij Smilde werden in augustus uitgevlogen jongen waargenomen, maar bleef de nestplaats onbekend. In 48% van de territoria vlogen jongen uit. Broedgevallen mislukten door het uitblijven van eileg (3) en door havikpredatie in de late jongenfase (1).

Nesten werden gebouwd in lariks (6), douglas (4), sitka (1), grove den (1) en zomereik (1). Het legbegin in tien nesten viel gemiddeld op 24 mei (sd=4.2), uiteenlopend van 19 tot 31 mei. Er vlogen 8x2 en 3x1 jongen uit.

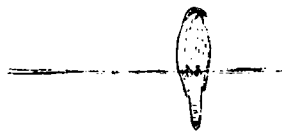
Tabel 2. Aantallen en broedsucces van de Wespindief in onderzochte Drentse boswachterijen. *Number of territories and breeding success of Honey Buzzards in forestries in the province of Drenthe in 1995. 1995.*

Gebied	Aantal territoria	Gevonden nesten	Aantal succesvol	Aantal mislukt	Onbekend broedsucces	Uitgevlogen jongen
Area	Territories	Nests found	Successful	Failed	Unknown	No. of fledglings
Norg	3	1	1	1	1	2
Anloo	1	1	1	0	0	1
Gieten	2	1	0	2	0	0
Borger	3	3	3	0	0	5
Hooghalen	3	1	1	2	0	2
Grollo	2	1	1	1	0	2
Schoonlo	1	1	0	1	0	0
Smilde/Berkenh.	6	1	2	1	3	3
Dwingeloo	2	1	1	1	0	2
Ruinen	2	2	1	1	0	2
Totaal Total	25	13	11	10	4	19

Havik *Accipiter gentilis*

In 91% van de 77 territoria werd een nest gevonden. Bij minimaal 83% van de paren vond eileg plaats, bij 65% werden jongen geboren en bij 63% vlogen jongen uit. De oudervogels waren overwegend adult: 97% van de mannetjes (n=29) en 91% van de vrouwtjes (n=65). Dit duidt erop dat de populatie tamelijk stabiel is en er nauwelijks jonge vogels aan de bak komen. Haviken begonnen in 1995 laat met eileg (Tabel 3). De legselgrootte en het aantal uitgevlogen jongen bereikten een dieptepunt sinds de start van het onderzoek in 1984. Onder de uitgevlogen jongen waren mannetjes in de meerderheid (58% onder 107 jongen in 46 nesten).

Tekening: Pieter de Haan



Tabel 3. Broedbiologische gegevens van de Havik in Drenthe over de periode 1984-95. *Onset of laying, clutch size and number of fledglings of Goshawks in the province of Drenthe in 1984-95.*

Jaar	Year	Legbegin <i>Onset of laying</i>				Legselgrootte <i>Clutch size</i>				Uitgevlogen jongen <i>Fledglings</i>			
		Gem <i>Mean</i>	SD <i>SD</i>	Spreiding <i>Range</i>	N	Gem <i>Mean</i>	SD <i>SD</i>	Spreiding <i>Range</i>	N	Gem <i>Mean</i>	SD <i>SD</i>	Spreiding <i>Range</i>	N
1984	4/4	10.2	18/3-3/5	47	3.7	0.7	2-4	10	2.6	0.9	1-4	64	
1985	4/4	7.2	23/3-24/4	71	3.5	0.6	2-4	27	2.9	0.9	1-5	84	
1986	6/4	8.8	21/3-28/4	72	3.6	0.8	1-5	32	2.8	0.9	1-5	83	
1987	8/4	8.0	23/3-4/5	83	3.4	0.8	2-5	46	2.8	0.9	1-4	96	
1988	3/4	8.0	19/3-25/4	84	3.5	0.6	2-5	57	3.0	0.9	1-5	94	
1989	1/4	9.0	18/3-5/5	64	3.6	0.7	2-5	23	2.9	0.9	1-5	64	
1990	31/3	5.9	21/3-17/4	38	3.4	0.8	2-5	37	2.7	0.8	1-4	41	
1991	1/4	5.6	21/3-16/4	41	3.3	0.9	1-5	41	2.8	1.0	1-4	41	
1992	1/4	7.7	17/3-22/4	50	3.4	0.7	2-6	49	2.6	0.8	1-4	48	
1993	2/4	8.9	13/3-26/4	45	3.7	1.0	2-6	51	2.9	1.1	1-5	45	
1994	4/4	8.4	17/3-1/5	58	3.2	0.7	1-5	55	2.6	0.8	1-4	54	
1995	6/4	7.7	17/3-24/4	53	3.1	0.6	2-5	57	2.5	0.8	1-4	46	

Sperwer *Accipiter nisus*

In 96% van de 55 gevonden territoria werd een nest gevonden. Dit hoge percentage heeft te maken met de manier van inventariseren, waarbij niet zozeer op waarnemingen van oudervogels alswel op de sporen rond nesten wordt gelet. Zijn deze sporen eenmaal ontdekt, dan is een nest doorgaans snel gevonden. Bij minimaal 93% van de paren werd eileg vastgesteld, bij 76% werden jongen geboren, en bij 62% vlogen jongen uit.

De leeftijd van de oudervogels was meest adult: 90% van de mannetjes (n=20) en 91% van de vrouwtjes (n=45). Sperwers begonnen in 1995 vroeg met de eileg (Tabel 4), echter zonder dat dit resulteerde in grote legfels en grote aantallen uitgevlogen jongen. Net als bij de Havik bestond de meerderheid van de jongen uit mannetjes (54% bij n=139).

Tabel 4. Broedbiologische gegevens van de Sperwer in Drenthe over de periode 1984-95. *Onset of laying, clutch size and number of fledglings of Sparrowhawks in the province of Drenthe in 1984-95.*

Jaar	Year	Legbegin <i>Onset of laying</i>				Legselgrootte <i>Clutch size</i>				Uitgevlogen jongen <i>Fledglings</i>			
		Gem <i>Mean</i>	SD <i>SD</i>	Spreiding <i>Range</i>	N	Gem <i>Mean</i>	SD <i>SD</i>	Spreiding <i>Range</i>	N	Gem <i>Mean</i>	SD <i>SD</i>	Spreiding <i>Range</i>	N
1984	2/5	6.6	19/4-17/5	39	4.6	0.9	3-6	11	4.1	1.2	1-6	49	
1985	5/5	7.0	19/4-30/5	46	4.9	0.8	3-6	17	3.4	1.3	1-5	44	
1986	3/5	4.4	24/4-15/5	54	5.0	0.8	3-7	19	3.7	1.3	1-7	63	
1987	4/5	6.4	15/4-26/5	66	4.8	1.1	3-7	20	3.7	1.2	1-6	64	
1988	1/5	6.8	11/4-9/5	77	4.8	0.7	3-6	40	4.1	1.3	1-6	78	
1989	29/4	6.3	11/4-9/5	38	5.1	0.9	3-7	26	3.9	1.4	1-6	43	
1990	2/5	5.8	21/4-15/5	31	5.1	0.9	4-7	27	4.2	1.4	1-7	30	
1991	5/5	8.2	21/4-22/5	43	4.4	1.0	1-6	43	4.1	1.0	1-6	33	
1992	2/5	8.3	18/4-30/5	40	4.7	0.8	2-6	39	3.8	1.3	1-6	33	
1993	28/4	8.4	17/4-21/5	38	4.9	0.9	3-6	41	4.0	1.3	1-6	35	
1994	1/5	6.5	19/4-22/5	42	4.7	0.7	3-6	40	4.0	1.0	1-5	32	
1995	29/4	6.5	19/4-17/5	42	4.9	0.9	2-6	40	4.0	1.3	1-6	33	

Buizerd *Buteo buteo*

Met 179 territoria was de Buizerd in de onderzochte gebieden veruit de talrijkste soort. In 76% van de territoria werd een nest gevonden en minimaal 61% van de paren ging over tot eileg. Bij 51% werden jongen geboren en 45% van de paren bracht jongen groot.

Onder de oudivogels werden in 1995 nauwelijks juveniele exemplaren aangetroffen: onder mannetjes 0.8% (n=124) en onder vrouwtjes 1.4% (n=140). Dit heeft er vermoedelijk mee te maken dat de populatie stabiel is, in de broedpopulatie weinig sterfte optreedt en de surpluspopulatie deels ook uit adulte vogels bestaat. Bovendien begon 1995 als een slecht veldmuizenjaar, wat het voor de onvolwassen vogels extra moeilijk zal hebben gemaakt zich een plaats in de broedpopulatie te veroveren. Zoals verwacht bij een slecht muizenjaar werd laat gestart met eileg (Tabel 5) en werden sinds 1985 niet meer zo weinig eieren per paar gelegd. Door een lange periode regenachtig weer in juni stierven veel jongen in het nest door onderkoeling en voedselgebrek, resulterend in een minimaal aantal uitgevlogen jongen per succesvol nest.

Tabel 5. Broedbiologische gegevens van de Buizerd in Drenthe over de periode 1984-95. *Onset of laying, clutch size and number of fledglings of Common Buzzards in the province of Drenthe in 1984-95.*

Jaar	Legbegin				Legselgrootte				Clutch size				Uitgevlogen jongen				Fledglings			
	Gem	SD	Spreading	N	Gem	SD	Spreading	N	Gem	SD	Spreading	N	Gem	SD	Spreading	N	Gem	SD	Spreading	N
Year	Mean	SD	Range	N	Mean	SD	Range	N	Mean	SD	Range	N	Mean	SD	Range	N	Mean	SD	Range	N
1984	9/4	8.5	20/3-9/5	82	2.4	0.7	1-3	18	2.0	0.8	1-4	98	2.0	0.8	1-4	98	2.0	0.8	1-4	98
1985	11/4	8.2	20/3-16/5	72	2.1	0.6	1-3	15	1.9	0.6	1-3	82	1.9	0.6	1-3	82	1.9	0.6	1-3	82
1986	10/4	7.4	28/3-14/5	117	2.8	0.7	2-5	25	2.2	0.8	1-4	129	2.2	0.8	1-4	129	2.2	0.8	1-4	129
1987	9/4	6.5	28/3-28/4	98	2.6	0.5	2-4	40	2.1	0.7	1-3	116	2.1	0.7	1-3	116	2.1	0.7	1-3	116
1988	5/4	9.7	22/3-18/5	130	2.9	0.6	2-4	70	2.5	0.8	1-4	145	2.5	0.8	1-4	145	2.5	0.8	1-4	145
1989	5/4	9.6	21/3-9/5	93	3.1	0.9	1-5	37	2.7	0.8	1-5	107	2.7	0.8	1-5	107	2.7	0.8	1-5	107
1990	4/4	8.1	17/3-2/5	60	2.8	0.7	1-4	50	2.4	0.9	1-4	71	2.4	0.9	1-4	71	2.4	0.9	1-4	71
1991	8/4	8.4	24/3-28/4	51	2.4	0.7	1-4	37	1.8	0.8	1-4	70	1.8	0.8	1-4	70	1.8	0.8	1-4	70
1992	9/4	8.2	23/3-29/4	69	2.3	0.6	1-4	76	1.9	0.6	1-3	66	1.9	0.6	1-3	66	1.9	0.6	1-3	66
1993	3/4	9.1	15/3-9/5	92	2.8	0.7	1-4	94	2.5	0.7	1-4	91	2.5	0.7	1-4	91	2.5	0.7	1-4	91
1994	6/4	6.3	23/3-26/4	86	2.3	0.7	1-4	107	1.9	0.7	1-4	86	1.9	0.7	1-4	86	1.9	0.7	1-4	86
1995	9/4	5.7	30/3-22/4	79	2.2	0.5	1-4	85	1.7	0.6	1-3	74	1.7	0.6	1-3	74	1.7	0.6	1-3	74

Torenvalk *Falco tinnunculus*

In totaal werden 57 territoria vastgesteld, waarvan de meeste in Odoorn (Tabel 1). Het aantal territoria in Odoorn nam weinig af vergeleken met andere gebieden.

Er werden 56 nesten gevonden en in minimaal 46 (82%) werden eieren gelegd, gemiddeld 5.2 (sd=0.9, n=43), variërend van 3-7 eieren. Van 42 nesten (73%) vlogen jongen uit, gemiddeld 4.2 (sd=1.3, n=41). Gemiddeld werd het eerste ei gelegd op 1 mei (sd=7.2, n=43), uiteenlopend van 18 april tot 17 mei. Ondanks het slechte muizenjaar presteerde de Torenvalk (in Odoorn) redelijk.

Boomvalk *Falco subbuteo*

Met de Boomvalk was het in 1995 droevig gesteld. De switch naar beekdalen, zoals vorig jaar werd verondersteld, lijkt niet echt door te zetten. Vier territoria werden er gevonden respectievelijk in het Asserbos, bij Loon, Achter de Strengen bij Borger en in Boswachterij Grollo. In twee daarvan werden nesten gevonden. In het Asserbos werden op een oud kraaienest in een grove den drie eieren gelegd en vlogen drie jongen uit. Op 1 juni werd

hier het eerste ei gelegd. Het tweede nest bij Achter de Strengen bevatte op 6 juli één ei. Op 28 juli was het nest leeg.

Vervolg

In Noordoost-Drenthe werd bij Oudemolen (Voorste Veen) een haviksnest in de vroege eifase met hagel doorschoten. Enkele kilometers noordelijker, bij Zeege (Witveen), werden vrijwel onder een bezet haviksnest tien dode Kauwen en Zwarte Kraaien aangetroffen. Bij de volgende controle lagen er drie koude, bevruchte eieren in het nest.

In Midden-Drenthe werd tussen Eldersloo en Ekehaar een buizerdnest in de eifase met hagel doorschoten. Mogelijke dader is een oudere jager die zijn ideeën over roofvogels meestal niet onder stoelen of banken steekt. Het is de vraag of het doorschieten van een nest voor deze jager wel zo'n probaat middel is. In eerdere jaren lukte het nog wel, maar in 1995 miste het schot, ondanks de afstand van niet meer dan vijf meter, het centrum van het nest en vlogen de jongen alsnog uit. In Boswachterij Odoorn vlogen voor het zoveelste jaar in successie geen jonge Haviken en Buizerds uit. Direct ten zuiden van de boswachterij (Klijndijk) werden een buizerd- en een haviksnest in de eifase doorzoeff met hagel.

Summary: Systematic raptor research in the province of Drenthe in 1995

From 1984 onwards, raptors in several study areas in the province of Drenthe have been studied quantitatively by means of standardized mapping, nest searching, controlling nests, ringing, taking biometrics, identifying age of territory-holders, sexing nestlings and searching for prey items. Not all sites have been studied in each year over the period of 1984-95. Those studied in 1995 are depicted in Table 1, covering 146 km² of which 23% is afforested.

Honey Buzzards received special attention by a few specialists, who covered almost the entire province. 13 nests were found in 25 territories (Table 2); 19 young fledged from 11 nests (8x 2, 3x 1). Mean onset of laying in 10 nests was 24 May (SD=4.2, range 19-31 May). Nesting trees were *Larix leptolepis* (6), *Pseudotsuga menziesii* (4), *Picea sitchensis* (1), *Pinus sylvestris* (1) and *Quercus robur* (1).

Nests were located in 91% of 77 territories of Goshawks; at least 83% of these pairs produced clutches, in 65% of the pairs eggs hatched and in 63% of the pairs young fledged. The majority of breeding birds were >2 years old (97% of 29 males, 91% of 65 females), indicating a stable population. Secondary sex ratio was in favour of males (58% of 107 young at ringing age). Onset of laying, clutch size and number of fledglings (including SD, range and numbers) over 1984-95 are specified in Table 3.

Nests were located in 96% of 55 territories of Sparrowhawks, resulting in egg-laying in 93%, hatching in 76% and fledging in 62% of the cases. Most breeding birds were adult: 90% of the males (n=20) and 91% of the females (n=45). Onset of laying, clutch size and number of fledglings (including SD, range and numbers) are given in Table 4. Secondary sex ratio among 139 nestlings was 54% in favour of males.

Common Buzzards are the most abundant avian predators, with 179 territories found in the study plots; nests were located in 76% of these territories and 61% of the pairs started egg-laying. Hatching and fledging occurred in 51 and 45% of the territories respectively. Very few breeding birds were in first year plumage: 0.8% of males (n=124) and 1.4% of females (n=140). Onset of laying took place between 30 March and 22 April (mean 9 April, Table 5), mean clutch size was 2.2 eggs and mean number of fledglings in successful pairs 1.7, the latter value being the lowest in the period 1984-95 (Table 5).

Mean clutch size in Kestrels was 5.2 (SD=0.9, range 3-7, n=43), mean number of fledglings 4.2 (SD=1.3, n=41) and mean onset of laying 1 May (SD=7.2, n=43, range 18 April-17 May), despite a low in vole numbers. Hobbies have almost disappeared from the study plots in Drenthe, only 4 territories being found in 1995 (2 nests: one failed, another raised 3 nestlings with 1 June as onset of laying).

Adres: Groenkampen 123, 9407 RM Assen